

Секція: Гроші, фінанси і кредит

Ризики банків на ринку похідних фінансових інструментів

Шмуратко Яна Антонівна

аспірант кафедри банківської справи

Одеського національного економічного університету

В умовах невизначеності та зростання рівня волатильності на сучасних фінансових ринках вирішення проблем управління ризиками є нагальною потребою та умовою функціонування банку в довгостроковій перспективі, а результатом їх ігнорування є поступове погіршення фінансового стану, що супроводжується введенням режиму тимчасової адміністрації або призводить до ліквідації банку. Це вимагає використання нових концепцій, розробки та застосування у практичній діяльності сучасних методичних підходів до побудови та функціонування системи управління ризиками банку у взаємозв'язку з іншими системами банківського менеджменту.

Стрімкий розвиток та підвищення активності фінансових посередників, провідну роль серед яких відіграють саме банки, призвело не тільки до розвитку та посиленню їх впливу на процеси, що відбуваються у фінансових системах, а і до появи нових явищ, які суттєво відрізняються від тих, які існували до тепер та є викликами сучасності.

Як наслідок зазначених тенденцій з'явилися нові сектори фінансового сектору, які вийшли з під сфери впливу регулюючих органів та призвели до заглиблення проблем у світовій економіці. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи 2007-2009рр. свідчить, що одним з головних чинників масштабності кризових явищ було неконтрольоване зростання ризикованості банківської діяльності, пов'язане насамперед з активним використанням похідних фінансових інструментів, що призвело до виокремлення операцій з ними в окремий сегмент фінансовому ринку.

Банки, виконуючи функцію трансформатора грошових потоків у просторовому, часовому та ризиковому просторі у поєднанні з інноваційними інформаційними технологіями та лібералізацією умов перетоку фінансового капіталу переносять ризики з одних країн в інші. Зазначені процеси сприяють накопиченню ризиків, їх перенесенню з одного національного ринку до інших та формуванню системних ризиків, методи управління якими тільки починають розроблятися сучасними дослідниками та практиками.

Відмічене свідчить, що суттєвого опрацювання як на теоретичному, так і на практичному рівні потребують окремі аспекти управління ризиками похідних фінансових інструментів, пов'язані з поглибленням теоретичних основ у частині конкретизації об'єкта управління з позиції зовнішніх та внутрішніх чинників, розвитком методичних підходів до формалізації впливу операцій банків з похідними фінансовими інструментами на фінансову стійкість банків, розробкою рекомендацій щодо удосконалення методів регулювання діяльності банків на ринку похідних фінансових інструментів (далі – ПФІ). Зазначене обумовлює актуальність напрямку пропонує мого дослідження.

Проведений аналіз наукових публікацій свідчить, що питанню регулювання ризиків на ринку ПФІ присвячена певна кількість економічних досліджень. Цим проблемам присвячені наукові праці іноземних дослідників, таких, як Ф.Фабозці [1], Дж.Халл [2], Я.Міркін, П.Солов'йов та ін., а також вітчизняних: І.Бурденко [3], В.Гоффе, Ф.Журавки [3], Л.Примостки [4] тощо.

Разом з тим, відсутні розробки щодо методологічних підходів до регулювання ризиків операцій банків з похідними фінансовими інструментами на засадах параметричних моделей, які б вимірювали ризики у загальному розмірі та встановлювали його кількісні показники або визначали чіткі якісні індикатори.

Створенню дієвої системи управління ризиками сприяє групування ризиків за спорідненими ознаками. До наступного часу у фінансовій теорії немає єдиних підходів щодо класифікації ризиків, що пояснюються великою

кількістю та змішаним характером зумовлених об'єктивною реальністю економічного життя факторів, які призводять до виникнення невизначеності. Аналіз наявної літератури свідчить, що кожний з науковців, який займається дослідженням фінансових та банківських ризиків, пропонує свою систему класифікації ризиків, покладаючи в основу класифікації ознаки, що найбільш відповідають меті дослідження. Погоджуємося з думкою Л.Примостки, яка наголошує про необхідність розрізняти поняття «ризик» та «фактор ризику». Під факторами ризику розуміється умови та обставини, які призводять до негативних наслідків та небажаних подій [4, с.8.]

Таким чином, класифікація ризиків є спробою згрупувати умови, обставини та події, які здатні ідентифікувати події, які можуть підвищувати рівень ризиків.

Необхідно відмітити, що не існує єдиної думки у сучасних дослідників щодо визначення сутності ризиків похідних фінансових інструментів та їх класифікації. На наш погляд, ознаки для класифікації видів ризиків, що притаманні операціям з ПФІ, також базуються на загальноприйнятій системі класифікації банківських ризиків.

Зазначене підтверджується запропонованими іноземними вченими групами ризиків, пов'язаних зі здійсненням операцій з ПФІ. До основних груп вони відносять: кредитний та ринковий ризики, ризик концентрації портфелю, ризик ліквідності, операційний і бізнес-ризик або ризик подій [5, с. 327.].

Відомо, що ринок похідних фінансових інструментів представлений великою кількістю інструментів, які можна розподілити на три узагальнені групи – контракти форвардного типу, контракти опціонного типу та кредитні деривативи. Кожна з позначених груп похідних інструментів відрізняється за своєю природою, тому має специфічні особливості, які суттєво впливають на чутливість до тих чи інших факторів ризику.

Так, ризики, пов'язані з операціями з ф'ючерсними контрактами, які є об'єктом купівлі-продажу на організованому ринку, фактично втрачають чутливість до такого виду кредитного ризику як дефолт контрагенту, це

пов'язано зі специфікою організації процесу обігу цих інструментів (фактично купівля-продаж здійснюється з біржею, яка проводить торги). За умови купівлі-продажу форвардного контракту, який не є об'єктом торгівлі на організованому ринку, суттєво збільшується кредитний ризик, пов'язаний з неможливістю виконання контрагентом зобов'язань за контрактом.

Здійснення операцій з опціонами має інші особливості, які впливають на рівень ризиків, що генеруються в процесі здійснення таких операцій. Ризики, що притаманні таким операціям приймають на себе учасники угоди. Так, для покупця опціонного контракту сума потенційних збитків зумовлена розміром премії, яку покупець сплачує продавцю (емітенту) опціону, тоді як для продавця сума збитків не має обмежень. Таким чином, рівень ризиків, який генерує один фінансовий інструмент, буде значно відрізнятись для кожного з суб'єктів здійснення операції.

Крім відміченого, необхідно зазначити, що суттєвим є й такий чинник, як мета проведення операції з похідними фінансовими інструментами. Відомо, що такі операції можуть бути арбітражними, спекулятивним та страховими (хеджування). Операції хеджування зазвичай здійснюються з метою зменшення збитків за основною операцією з базовим активом, таким чином несприятлива зміна вартості базового активу не може спричинити великих втрат.

Отже, різноманіття видів похідних фінансових інструментів, відмінність у їх сутнісних характеристиках та особливості обігу породжує різноманітні ризики, що значно ускладнює вирішення проблем управління ними.

Для формування ефективних методів управління ризиками банків на ринку похідних фінансових інструментів, на наш погляд, необхідно спочатку визначити та класифікувати ризики в залежності від щонайменш трьох параметрів: ролі банку в проведенні такої операції (емітент, посередник, консультант тощо), виду похідних та особливостей (місця) їх обігу. З урахуванням визначених видів ризиків та аналізу їх особливостей і взаємозв'язків необхідно розробляти методики та процедури управління

ризиками похідних фінансових інструментів з метою мінімізації можливих збитків банків.

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що управління ризиками, пов'язаними з діяльністю банків на ринку похідних фінансових інструментів, має велику кількість особливостей, які необхідно враховувати при розробці центральними банками методологічних засад загального банківського ризик-менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Финансовые инструменты / под ред. Ф.Фабоцци; пер. с англ. Е.Востриковой, Д.Ковалевского, М.Орлова. — М.: Эксмо, 2010. — 864с. — (Финансовая энциклопедия)
2. Халл, Джон К., Опционы, фьючерсы и другие производные финансовые инструменты, 6-е издание.: Пер.с англ. — М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2007. —1056с.
3. Журавка Ф.О., Забезпечення сталого розвитку ринку похідних фінансових інструментів України: монографія / Ф.О.Журавка, І.М.Бурденко, І.О.Макаренко. — Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2012. — 166с.
4. Примостка Л.О., Управління банківськими ризиками: навч. посіб. / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.О.Примостки. — К.: КНЕУ, 2007. — 600 с.
5. Риск-менеджмент в коммерческом банке: монография / коллектив авторов; под. ред. И.В.Ларионовой. – М.: КНОРУС, 2014. –456с.